

Positive vibration, yeah!

Een positief klasklimaat

ECHO-tip november 2020

ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (Universiteit Antwerpen)

Je kan je wellicht wel iets voorstellen bij een positief klasklimaat: een goede sfeer in het leslokaal, een toffe samenwerking en hier en daar mag er al eens gelachen worden, nietwaar? Dit kan inderdaad onder een positief klasklimaat verstaan worden. Toch gaat het verder dan dat.

In deze tip stellen we eerst scherp wat een positief klasklimaat is. Daarna behandelen we hoe je aan een goed klasklimaat kan werken. Ten slotte gaan we in op het creëren van een positief klasklimaat binnen het specifieke karakter van online of afstandsonderwijs. Want ook (en misschien zelfs juist) in online onderwijs is werken aan een positief klasklimaat belangrijk.

Wat is een positief klasklimaat?

Als we spreken over een 'klasklimaat' spreken we over **hoe studenten zich voelen in de groep**, hoe zij de sfeer ervaren. Het gaat hierbij dus om de **perceptie van de studenten**.

Aan de basis van een 'positief klasklimaat' ligt, ten eerste, het gevoel van een **goede verstandhouding** en goede interpersoonlijke relaties tussen lesgever en studenten en tussen studenten onderling. Daarnaast is er ook zeker een meer didactische component, waarbij de positieve sfeer gecreëerd wordt door een **sterke onderwijsleeromgeving** waarin goed lesgeven centraal staat.

Onderzoek (Barr, 2016) heeft uitgewezen dat de perceptie van het klasklimaat een **invloed heeft op de motivatie en mate van participatie van studenten**. In een positief klasklimaat zijn studenten meer gemotiveerd en staan ze meer open voor activatie. Via deze weg kan een positief klimaat een gunstige invloed hebben op het leren van studenten.

Hoe werk je aan een positief klasklimaat?

Vooraleer we ingaan op enkele concrete methoden om aan een positief klasklimaat te werken, nog even het volgende. Werken aan een positief klasklimaat is iets heel **persoonlijk**. Het bestaat namelijk uit meer dan enkel goed lesgeven.

Naast deze **didactische component** is er immers ook een meer **sociale factor**. Dit betekent dan ook dat het aan jou is om te bepalen hoe ver je met de sociale initiatieven wil gaan. De maatregelen die je op dit vlak kan nemen, moeten immers passen binnen jouw lesgeefstijl en persoonlijkheid.

Kort gesteld, de initiatieven rond goed lesgeven raden we iedereen aan. Bekijk hierbij wat er mogelijk is om op te nemen. Bij het meer sociale (*i.e.* het werken aan een goede verstandhouding en goede interpersoonlijke relaties) is het aan jou om te bepalen wat je *wil* opnemen. Hieronder zullen we de maatregelen dan ook onderverdelen in meer sociale en meer didactische maatregelen.

Sociale maatregelen

Je hebt als lesgever een aantal mogelijkheden om een goede interpersoonlijke relatie met jouw studenten en tussen studenten onderling te creëren. Zoals eerder vermeld, beseffen we dat het niet mogelijk is om alle maatregelen op te nemen én dat deze moeten passen in jouw lesgeefstijl en persoonlijkheid. Dit gezegd zijnde, wat zijn nu de mogelijkheden die je kan overwegen?

- **Leer jouw studenten kennen.** Uiteraard is dit gemakkelijker in een kleine groep dan in een grote. We zeggen dan ook niet dat je iedere student moet leren kennen. Het gaat hierbij eerder om het tonen van interesse.

Mogelijke manieren om interesse te tonen voor je studenten:

- *Maak ruimte voor informele interactie met studenten voor of na de les. Je kan ook overwegen om tijdens de pauze mee aan de koffiemachine te gaan staan. Toon hierbij niet enkel interesse in hun academische maar ook in hun persoonlijke leefwereld. De input die je hieruit meekrijgt kan eventueel ook gebruikt worden in de les.*
- *Ga na wat jouw studenten vonden van opdrachten, taken, activeringen, getoonde filmpjes,*
- *Geef eens een activerende opdracht die peilt naar hobby's, vakantie, favoriete snack, ... Dit kan, bijvoorbeeld, om hen vertrouwd te laten worden met een nieuwe activerende methode (zie ook [deze ECHO-tip](#) van 2018). Zo sla je twee vliegen in één klap, want je leert studenten kennen en je geeft studenten de kans om op een laagdrempelige manier te oefenen met activatie.*
- *Leer de namen van (enkele) studenten. Onderschat het effect niet dat je kan teweeg brengen als je in een (grote) groep studenten hier en daar iemand het woord kan geven door zijn/haar naam te vermelden.*
- *Neem een kennismakingsvragenlijst af. Dit kan eventueel digitaal, bijvoorbeeld via Polleverywhere (UAntwerpen heeft een [licentie voor onderwijzend personeel](#)). Hierbij kan je, bijvoorbeeld, vragen naar interesses, voorkennis, voorkeuren, ... in het kader van het opleidingsonderdeel dat je geeft.*

- Zorg dat jouw studenten de kans krijgen om elkaar te leren kennen.

Mogelijke manieren om je studenten elkaar te laten leren kennen:

- *Voor eerstejaarsstudenten en studenten uit verschillende studierichtingen, kan je tijdens een eerste contactmoment een kennismakingsspel organiseren waarbij studenten zich (in kleine groep) voorstellen aan elkaar aan de hand van een aantal standaardvragen. We beseffen dat dit misschien een hoog 'jeugdbewegingsgehalte'*

heeft. Desondanks zijn er een aantal argumenten om dit wel te doen. Als je studenten wil activeren is het belangrijk dat het ijs zo snel mogelijk gebroken wordt en dit kan perfect via een kennismakingsspel. Daarnaast kan je eventueel de info van het kennismakingsspel verzamelen, wat dan weer een manier is om jouw studenten beter te leren kennen.

- *Maak regelmatig ruimte voor activerende opdrachten met kleine brainstormgroepen waarin studenten on topic met elkaar kunnen overleggen.*

- Laat ook toe dat studenten **jou leren kennen**.

Mogelijke manieren om de studenten jou beter te laten leren kennen:

- *De eerder vermelde informele interacties voor of na de les en tijdens de pauze kunnen hiervoor perfect dienen.*
- *Je kan tijdens het eerste contactmoment tijd vrij maken om jezelf voor te stellen. Hoe ver je hierin gaat, bepaal je zelf. Sommige lesgevers beperken dit tot hun academische carrière, andere wisselen dit af met wat meer persoonlijke input, geven aan waarom ze enthousiast worden van het betreffende opleidingsonderdeel, ...*
- *Wees tijdens de contactmomenten open over hoe jij staat ten opzichte van de onderwerpen die behandeld worden. Vind je ze gemakkelijk, moeilijk, leuk, ... ?*
- *Verbind persoonlijke verhalen aan behandelde onderwerpen. Anekdoten maken niet alleen jouw les aangenaam. Je geeft studenten ook de kans om jou beter te leren kennen.*
- *Ben je soms zenuwachtig als je voor een groep staat? Maak je wel eens fouten? Vind je het irritant als jouw PowerPoint-presentatie niet wil opstarten? Ook daar kan je 'op metaniveau' over communiceren. Het maakt jou menselijk en op die manier verbeter je de verstandhouding met jouw groep.*

- **Maak gebruik van humor.** Niet ten koste van iemand, maar vermeld, bijvoorbeeld, grappige anekdotes of maak gebruik van humoristische cartoons of filmpjes ter illustratie of verduidelijking van bepaalde leerinhoud.

Didactische maatregelen

Een sterke onderwijsleeromgeving en goed lesgeven zorgen voor een positieve sfeer in de klas. Hieronder gaan we dan ook in op een aantal factoren die onderdeel uitmaken van een sterke onderwijsleeromgeving en zo tegelijkertijd kunnen bijdragen aan een positief klasklimaat.

- **Moedig actieve medewerking aan** (zie ook de ECHO-tips over [de activatiecultuur](#) en [zoveel mogelijk studenten activeren](#) van 2018)
Het activeren van studenten kan zorgen voor een betrokken studentengroep. Je geeft hiermee aan dat hun input belangrijk en een onderdeel van de les is, wat op zijn beurt weer kan bijdragen aan een positief klasklimaat.

Enkele aandachtspunten bij het aanmoedigen van actieve medewerking:

- Geef regelmatig schouderklopjes als een student actief meewerkt of een antwoord geeft. Het criterium hierbij is niet de juist- of foutheid van het antwoord, maar het feit dat studenten actief meedenken an sich. In feite beloon je gewenst gedrag (actief meewerken), een principe uit de gedragstheorie. Natuurlijk is het ook belangrijk dat de student weet of het antwoord juist is of niet. Om een positief klasklimaat te behouden of te creëren is het hierbij belangrijk om [constructief om te gaan met fouten](#).
- Expliciteer dat fouten maken mag. Eventueel kan je dit idee communiceren bij de start van jouw opleidingsonderdeel. Vaak is het immers nuttig om bij de start [de 'spelregels' van een activerende onderwijsleeromgeving toe te lichten](#).
- Laat studenten positieve ervaringen opdoen met activatie. Dit kan, bijvoorbeeld, door in een eerste activerend moment van een les te vragen naar een mening of een opdracht te

geven waaraan iedereen meewerkt. Een alternatief is om studenten eerst actief aan de slag te laten gaan in duo's of een kleine groep. Pas daarna worden de (groeps)antwoorden plenair besproken. Dit verlaagt de drempel voor studenten om een actieve inbreng te doen.

- *Ga steeds na of studenten 'mee zijn'. Begrijpen ze de activatie-opdracht en wat er uit meegenomen moet worden? Zo toon je ook dat je interesse hebt in het wel en wee van de studenten, wat dan weer linkt aan de meer sociale aspecten van een positief klasklimaat.*
- *Een ijsbreker (zoals het eerder vermelde kennismakingsspel) kan ook bijdragen aan activatie en een positief klasklimaat. Het is aangenaam als studenten elkaar (leren) kennen en tegelijkertijd zorgt dat ervoor dat men gemakkelijker een actieve bijdrage levert.*
- *Eerder vermeldden we al het streven naar een betrokken studentengroep door de input van studenten een onderdeel van de les te laten zijn. Dit doe je bijvoorbeeld door in te gaan op vragen van studenten en deze zo grondig mogelijk te beantwoorden. Eventueel kan je hun vragen ook gebruiken om andere studenten te activeren: wat is volgens hen het antwoord?*

- **Zorg voor duidelijkheid in jouw onderwijsleeromgeving.** Denk hierbij, bijvoorbeeld, aan [duidelijke opdrachten en taken](#) of duidelijkheid bij [thesisbegeleiding](#), maar ook aan duidelijkheid over regels en do's en don'ts met betrekking tot het klasklimaat dat je wil bereiken. Hiervoor kan je in het eerste contactmoment communiceren of zelfs discussiëren over (verwachtingen rond) actieve medewerking, het feit dat fouten maken mag, respect hebben voor elkaar en elkaars antwoorden, ...
- **Laat studenten, in de mate van het mogelijke, mee beslissen bij keuzes die je maakt met betrekking tot de onderwijsleeromgeving.** Geef hen een zekere autonomie. Het eigenaarschap dat hieruit voortvloeit zorgt voor meer verantwoordelijkheid en meer gemotiveerde en

betrokken studenten. Dit heeft dan weer een positieve invloed op het klasklimaat.

Mogelijkheden voor inspraak in de leerinhoud:

- *Je kan voorafgaand aan de les nagaan met welke vragen studenten naar de les komen. Vervolgens kan je (een deel van) de les opbouwen rond die vragen.*
- *Je kan twee mogelijke (verdiepings)onderwerpen aanbieden waarover je les zou kunnen geven. Studenten mogen dan aangeven welk onderwerp ze prefereren. Dit wordt dan gegeven.*
- *Ook de keuzevrijheid rond onderwerpen voor de Ba- of Ma-proef valt hieronder.*

Mogelijkheden voor inspraak in het leerproces:

- *Denk hierbij aan het [zelf mogen kiezen van partners bij een groepswerk](#).*
- *Het gezamenlijk (gedeeltelijk) opstellen van criteria voor een bepaalde taak, uiteraard onder jouw sturing, kan ook een optie zijn.*
- *Ook kan je overwegen om, binnen bepaalde grenzen, studenten zelf hun deadline voor een opdracht te laten kiezen.*
- *Ook het invoeren van een joker-systeem is een voorbeeld van autonomie geven in het leerproces. In dit systeem worden er meerdere opdrachten aangeboden. Studenten moeten deze echter niet allemaal maken: ze mogen voor één opdracht een joker inzetten.*

Een positief klasklimaat bij online onderwijs

Hoe je het ook draait of keert, bij online onderwijs komen een aantal **extra uitdagingen** kijken. Dat is ook zo bij het werken aan een positief online klasklimaat. Door het specifieke karakter van online onderwijs heb je immers minder gemakkelijk voeling en **minder (live) contact met jouw studenten**. Het is moeilijker om studenten warm te maken voor jouw vak, studenten missen een groepsgevoel,... . Dit alles maakt het des te belangrijker om ook online te werken aan een positief klasklimaat. De meeste van de hierboven vermelde sociale en didactische maatregelen blijven gelden bij online onderwijs. Het

specifieke karakter van online of afstandsonderwijs vereist hierbij echter meestal nog een extra of iets andere invalshoek:

- Ook in online onderwijs is het **elkaar leren kennen** belangrijk. Trek ook hier tijd uit om jezelf bij de start van een lessenreeks voor te stellen. Als dit, bijvoorbeeld bij blended onderwijs, in een contactmoment kan ... prima! Maar overweeg zeker ook om jezelf online voor te stellen als dit niet kan. Trek dus ook bij een 'synchrone' online lessenreeks (waarbij de communicatie tussen docent en studenten simultaan gebeurt en er dus onmiddellijke interactie kan zijn met de studenten) tijd uit om jezelf voor te stellen. Denk daarnaast ook na hoe je jezelf kan voorstellen in een situatie waarin je 'asynchroon' les geeft. Hierbij geef je geen live lessen en kunnen studenten lesopnames op een zelf gekozen tijdstip bekijken. Deze lesopnames kan je dan starten met een korte voorstelling van jezelf of je kan een aparte korte screencast of kennisclip opnemen waarin je jezelf voorstelt.
- Overweeg om bij alle online lessen (ongeacht of deze synchroon dan wel asynchroon verlopen) **zelf in beeld te komen**. Dit maakt de lessen persoonlijker. Wissel dus af tussen het projecteren van de PowerPoint-presentatie en het projecteren van jezelf. Hierbij kan je jezelf telkens op vaste momenten in de lessen laten zien, bijvoorbeeld, bij de inleiding van de les, bij de nabespreking van een opdracht, bij het vertellen van een anekdote, ...

Aansluitend bij het voorgaande kan je bij online lessen, (indien de elektronische leeromgeving dit toelaat) **studenten die antwoorden geven of vragen stellen, zichtbaar maken**. Studenten vinden dit echter niet altijd fijn. Het is dus steeds goed om na te gaan in hoeverre jouw studentengroep zich hierbij comfortabel zou voelen, zeker in het geval van een grote online groep. Hierbij kan je, bijvoorbeeld een onderscheid maken tussen Ba- en Ma-studenten. Ma-studenten zijn veelal mondiger en ervaren zichtbaar in beeld komen meestal minder als een drempel voor een actieve inbreng. Om studenten zachtjes te laten wennen aan 'zichtbaar reageren' kan je, bijvoorbeeld, eerst enkel audio-reacties toelaten en deze gebruiken als opstap

naar reacties waarbij men ook zichtbaar in beeld komt.

Tracht ook bij online onderwijs een **groepsgevoel bij studenten te creëren**. Dit kan, bijvoorbeeld, door in de elektronische leeromgeving via dewelke je online les geeft, regelmatig activerende opdrachten te geven waarvoor studenten moeten samenwerken (voor personeelsleden UAntwerpen kan dat via de [breakoutgroups van BBCollaborate](#)). Ook kan je overwegen om studenten opdrachten te geven waaraan ze ook buiten de (online) les moeten samenwerken via een online platform. (Voor personeelsleden UAntwerpen kan dit georganiseerd worden via de samenwerkingsruimte die voor studenten binnen Blackboard is ontworpen. Deze vind je in het linkermenu van elke cursus, onder de knop 'samenwerken'.)

- **Bespreek de uitdagingen** die online onderwijs voor jou meebrengt **met de studentengroep** en vraag om begrip.
- Als het mogelijk is om **contactmomenten** te organiseren, is het zeker nuttig om deze ook in te zetten om te werken aan een positief klasklimaat. Denk hierbij na over hoe je het contactmoment zo efficiënt mogelijk kan invullen, rekening houdend met de bovenvermelde sociale en didactische maatregelen.
- Ook in online lessen is het nuttig om studenten te **activeren** en zo bij te dragen aan een positief klasklimaat. Hiervoor heb je verschillende mogelijkheden. Via onderstaande rubriek 'Meer weten? – Online onderwijs' vind je hierover meer informatie.

Meer weten?

Positief klasklimaat

- Barr, J. J. (2016). *Developing a positive classroom climate*. IDEA paper #61. IDEA. https://www.ideaedu.org/idea_papers/developing-a-positive-classroom-climate/
- Redant, G. (2005). *Doeltreffend klasbeheer: Effectief omgaan met de klasgroep*. Leuven: Garant.
- University Center for the Advancement of Teaching. The Ohio State University. *Shaping a positive learning environment*. <https://ucats.osu.edu/bookshelf/teaching-topics/shaping-a-positive-learning-environment/>

Online onderwijs

- Hoe online activeren?:
 - [ECHO-tip: Hoe een online college interactief maken?](#)
 - [Pintra informatie](#) over online activeren (enkel toegankelijk voor personeelsleden UAntwerpen)
- [ECHO-tips over online en blended onderwijs](#)
- Enkel toegankelijk voor personeelsleden UAntwerpen:
 - [On campus en online](#): Pintra informatie m.b.t. inspiratie, didactische en technische ondersteuning en tips om je online onderwijs vorm te geven

ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (ECHO)
Venusstraat 35
B - 2000 Antwerpen
echo@uantwerpen.be
www.uantwerpen.be/echo

Motiveren van studenten

- Svinicki, M. D. (2016). *Motivation. An updated analysis. IDEA paper #59*. IDEA. https://www.ideaedu.org/idea_papers/motivation-an-updated-analysis/
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., & Lens, W. (2007). *Willen, moeten en structuur in de klas: Over het stimuleren van een optimaal leerproces. Begeleid Zelfstandig Leren, 16*, 37-58.
- Vanhoof, J., Van de Broek, M., Penninckx, M., Doche, V., & Van Petegem, P. (2018), [Leerbereidheid van leerlingen aanwakkeren: 10 Praktijkprincipes die motiveren, inspireren én werken](#). (Artikel op EDUBRON-blog).

Activeren van studenten

- [ECHO-tips over activering](#)
- BV databank
 - Steekkaart: [Hoorcollege met activerende elementen](#)
 - Steekkaart: [Voting](#)
 - Steekkaart: [Onderwijsleergesprek](#)
 - Steekkaart: [Responsiecollege](#)
 - Steekkaart: [Groepswerk](#)
 - Steekkaart: [Jigsaw](#)
 - Steekkaart: [Casussen en de casusmethode](#)
 - Steekkaart: [Zoemsessie](#)
- Deslauriers, L., Schelew, E., & Wieman, C. (2011). *Improved learning in a large-enrollment physics class. Science, 332*, 862-864. <https://doi.org/10.1126/science.1201783>
- Millis, B; J. (2014). *Active learning strategies in face-to-face courses. IDEA paper #53*. IDEA. https://www.ideaedu.org/idea_papers/active-learning-strategies-in-face-to-face-courses/
- [Good practices](#) (enkel raadpleegbaar voor personeelsleden van UAntwerpen)